

UNUTULMUŞ ESERLERİMİZDEN: ERZURUMLU SİDKÎ DÎVÂNÇESİ

One of Our Forgotten Works: Divanche of Sıdkî from Erzurum

Enes Yıldız

Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, enesedebiyat@hotmail.com, orcid: 0000-0003-3614-579X

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi

Geliş/Received: 04/03/2024

Kabul/Accepted: 28/04/2024

DOI: 10.51592/kulliyat.1446954

Öz

XIX. yüzyıl, Osmanlı'nın siyasi yönden çöküşüne şahit olduğumuz, toplumsal ve kültürel alanda yeniliklerin ve değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu çalkantılı dönemde divan şiiri geleneğini devam ettiren birçok şair yetişmiştir. Bu şairlerden biri de Erzurumlu Sıdkî'dir. Erzurumlu Sıdkî Efendi'nin asıl adı Osman'dır. Erzurum'da doğan şair, 1823 yılında yine Erzurum'da vefat etmiştir. Doğum yılı kesin olmamakla birlikte Sıdkî Efendi öldüğünde yaklaşık elli yaşındadır. Farsça bilen şair, nestalik yazı türünde ustadır. İlim, irfan, marifet sahibi, tatlı dilli, nüktedan, zeki bir kişi olan Sıdkî Efendi'nin bir özelliği de hoşsohbet olması ve fıkralar, hikâyeler, latifeler anlatmasıdır. Sıdkî'nin elimizde olan ve bu yazının konusunu teşkil eden bir *Divânçe* bulunmaktadır. *Divânçe*, Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 811/159 arşiv numarasında kayıtlı şiir mecmuasının içerisinde yer almaktadır. Sıdkî *Divânçesi* on üç kaside, yirmi beş gazel, on sekiz kıt'a, beş musammat, iki şarkı, iki küçük mesnevi ve yirmi iki beyitten oluşmaktadır. Makalede öncelikle Erzurum Sıdkî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eseri ele alınacaktır. Asıl bölümde şu an için ulaşılabildiğimiz tek nüsha olan *Divânçe* genel hatları ile incelenecek ve sonrasında *Divânçeden* örnek şiirler verilecektir.

Anahtar Kelimeler

Klasik Türk Edebiyatı, Sıdkî, Divânçe.

Keywords

Classical Turkish Literature, Sıdkî, Divanche

ABSTRACT

19th century is a period in which we witnessed the political collapse of the Ottoman Empire and in which innovations and changes were experienced in the social and cultural fields. During this turbulent period, many poets who continued the tradition of divan poetry emerged. Sıdkî from Erzurum is one of the 19th century artists. The real name of Sıdkî Efendi is Osman. The poet, who was born in Erzurum, died in Erzurum in 1823. Although his birth year is not certain, Sıdkî Efendi was approximately fifty years old when he died. The poet, who knows Persian, is a master of the nestalik writing genre. One of the characteristics of Sıdkî Efendi, who is a knowledgeable, sweet-spoken, witty and intelligent person, is that he is a pleasant conversationalist and tells jokes, stories and jokes. There is a Divanche of Sıdkî that we have and which is the subject of this article. Divanche is included in the poetry magazine registered in Medina Arif Hikmet Library, Turkish Manuscripts Department, archive number 811/159. Sıdkî Divanche consists of thirteen odes, twenty-five ghazals, eighteen stanzas, five musammats, two songs, two small mesnevi and twenty-two couplets. In the article, Sıdkî's life, literary personality and work will be discussed first. In the main section, the Divanche, which is the only copy we have access to at the moment, will be examined in general terms and then sample poems from the Divanche will be given.

Atf/Citation: Yıldız, E. (2024), "Unutulmuş Eserlerimizden: Erzurumlu Sıdkî Divânçesi", *Külliyyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 23(Nisan), 87-116.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Enes Yıldız, enesedebiyat@hotmail.com

GİRİŞ

Bu çalışmada XIX. yüzyıl divan şairlerinden Erzurumlu Osman Sıdkî Efendi ve *Dîvânçesi* üzerinde durulacaktır. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* adlı eserde “Sıdkî” mahlaslı 12 sanatçı hakkında bilgi bulunmaktadır (İpekten vd. 1988: 443-445). Ancak bu şairler içerisinde Erzurumlu Sıdkî Efendi hakkında bilgi yer almamaktadır. *TEİS*'de (Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü)¹ “Sıdkî” mahlasını kullanan toplam 18 divan şairine ait madde bulunmaktadır. Bu şairlerden birisi de Erzurumlu Osman Sıdkî Efendi'dir.

Erzurumlu Sıdkî Efendi

Hayatı: XIX. yüzyıl divan şairlerinden Erzurumlu Sıdkî Efendi'nin asıl adı Osman'dır. Erzurum'da doğan şair, H 1238/M 1822-1823 yılında yine Erzurum'da vefat etmiştir. Doğum yılı kesin olmamakla birlikte *Esad Mehmed Efendi'nin Bâğçe-i Safâ-Endûz* adlı eserinde verilen bilgiye göre Sıdkî Efendi öldüğünde yaklaşık elli yaşındadır. Farsça bilen şair, nestalik yazı türünde ustadır. İlim, irfan, marifet sahibi, tatlı dilli, nüktedan, zeki bir kişi olan Sıdkî Efendi'nin bir özelliği de hoşsohbet olması ve fıkralar, hikâyeler, latifeler anlatmasıdır. Şair Sıdkî, Sıddîkiyye² tarikatine mensubiyetiyle de bilinir. Sıdkî'nin elimizde olan ve bu yazının konusunu teşkil eden bir *Dîvânçesi* bulunmaktadır. Verilen bilgilere göre Sıdkî'nin şiirleri Erzurum'da kaymakam yardımcısı olan Cennet-zâde Seyyid İsmail Efendi'de iken sipahilerden “Sıdkî” mahlasını kullanan Eğinli İbrahim Sıdkî adlı bir kişi şiirleri alıp götürmüş ve şiirlerin kendisine ait olduğunu iddia etmiştir. Esad Efendi bu talihsiz olayı İran'a giderken evinde misafir olduğu Cennet-zâde Seyyid İsmail Efendi'nin biraderi Râgıb Efendi'den duymuş ve *Bâğçe-i Safâ-Endûz* adlı tezkiresinde anlatmıştır. *Esad Mehmed Efendi'nin Bâğçe-i Safâ-Endûz* adlı tezkiresinde Erzurumlu Sıdkî³ ile ilgili verilen bilgiler şu şekildedir:

¹ <http://teis.yesevi.edu.tr/>. Erişim: 09 Şubat 2023.

² Sıddîkiyye, Hz. Ebû Bekir'e (ö. 13/634) nisbet edilen bir tarikattir. Hz. Ebû Bekir'den geldiği kabul edilen tarikata Bekriyye veya onun Sıddîk lakabına nisbetle Sıddîkiyye adı verilmiştir. Ebû Bekir'e ulaşan silsilelerin ilk yazılı örneklerinden biri, Abdülhâlik-ı Gucdüvânî'ye (ö. 575/1179) nisbet edilen *Makâmât-ı Yûsuf-ı Hemedânî* adlı eserde görülür. Bu eserde Gucdüvânî'nin şeyhi Yûsuf el-Hemedânî'den şu sözler nakledilir: “Bu zikir telkini önce Hz. Ebû Bekir'in gönlüne olmuştur. Ondan Selmân-ı Fârisî'ye ulaşmış, ondan Ca'fer es-Sâdik'a, ondan Bâyezîd-i Bistâmî'ye, ondan Ebü'l-Hasan el-Harakânî'ye, ondan büyük şeyh Ebû Ali el-Fârmedî'ye ve ondan da bana ulaşmıştır.” Hâcegân tarikatı şeyhlerinden Muhammed b. Ahmed el-Buhârî tarafından VIII. (XIV.) yüzyılın başlarında yazıldığı tahmin edilen *Meslekü'l-Ârifin* adlı eserde de aynı silsile tekrarlanmış, ayrıca Hz. Peygamber'e nisbet edilen, “Allah Teâlâ benim kalbime ne dökmüşse ben de onu Ebû Bekir'in kalbine döktüm” şeklindeki rivayet nakledilmiştir (Tosun, 2009: 98).

³ XIX. yüzyıl divan şairlerinden Diyarbakırlı Azmî bir müddet Erzurum'da bulunmuş ve “-Sıdkî” redifli bir gazel kaleme almıştır. Bu Sıdkî kuvvetle muhtemel Erzurumlu Sıdkî'dir. Diyarbakırlı Azmî ile ilgili çalışmada bu husus şöyledir: *Azmî bir müddet de Erzurum'da bulunmuştur. Orada ilim ve şiir meclislerine devam etmiş, muhtemelen bu meclislerde tanıştığı, Sıdkî mahlaslı (öl. H.1238 - M.1822) âlim ve şair zat için, methiye mahiyetindeki şu gazeli yazmıştır:*

Zihî kân-ı ma'ârif menba'-ı 'ilm ü hüner Sıdkî
Zihî sanduka-i hilm ü edeb vâlâ güher Sıdkî

Zarîf ü nükte-perver 'ârif -i esrâr-ı vahdetdir
Kelâmî cân-fezâdır hâmesi mu'ciz-eser Sıdkî

Ferîd-i nây-ı kilk bülbül-i bâğ-ı belâgatdır
Ma'ârifden kemâl ile hakikat behrevar Sıdkî

“Sıdkî Erzurumî Osmân Efendi: Reh-i râst-ı Müceddidiyyeden tarîk-i Sıddîkiyyeye intisâbla sa’âdetiyye rehîn ve zebân-ı halâvet-beyân-ı Fârisiye âşinâlığı melekeye karîn-i nesta’lik-nüvis ve eş’âr-ı Türkiyye-i mezâmin-nümûdi ma’a’l-ihitiyâc ile’t-terbiye selîs olup sene-i semâniye ve selâsîn ve mi’eteyn ve elf evâhirinde sinn-i hamsîne karîb iken mîlâdı ya’nî Erzurumda cevher-i vücûdı münderic-i sandukatü’l-ecel olan hisse-yâb-ı ma’ârif ü ‘ulûm ve mutâyebât u mizâhî evvel nazarda zebân-zed-i ehl-i tabî’at ve fuhûm ‘Osmân Efendidir. Defter-i eş’ârı ol hilâlde Erzurumda kâ’im-makâm-ı nâkib bulunan Cennet-zâde Seyyid İsmâ’îl Efendi merhûmda mahfûz iken sipâhî zümresinden Eginli Sıdkî İbrâhîm-nâm şahs-ı midâd-hân Akpazar nişân kata’llâhu yedehû ve lisânehû ta’sîr karye üzre Erzuruma geldikde hem-mahlas olmagla mütâla’a ma’nâsına alıp savuşmuş ve vilâyetinde âsâr-ı sâhibü’l-tercemeyi kendüye ‘azv ile neşr etmiş olduğu Îrâna sefâretle giderken hânesinde müsâfir olduğumuz nakîb-i mûmâ-ileyhin birâderi hâlen nakîb Râgıb Efendiden mesmû’umuz olmuştur.” (Oğraş, 2018: 139).

Edebî Kişiliği: Erzurumlu Sıdkî hakkında biyografik kaynaklarda yeterince bilgi bulunmadığından edebî kişiliği ile ilgili tespitler elimizdeki tek eseri *Dîvânçesi* üzerinden olacaktır. Şairin hayatı hakkında bilgi veren *Esad Mehmed Efendi* onun bilgi ve irfanına, mizah ve inceliği olan güzel sözlerine gönderme yapar ve şu şekilde över: “... hisse-yâb-ı ma’ârif ü ‘ulûm ve mutâyebât u mizâhî evvel nazarda zebân-zed-i ehl-i tabî’at ve fuhûm ‘Osmân Efendi.” (Oğraş, 2018: 139).

Sıdkî bazı beyitlerinde poetik kaygılarla özellikle bazı makta beyitlerinde fahriye yolu ve teşbih ile şairlik yaradılışı, sanat ve şiir anlayışı ile ilgili bilgiler vermiştir. Bu noktadan şair, sözlerinin aşk ehline “*câm-ı Cem*” gibi olduğunu ifade eder (G. 1/7). “*Pür-belâgat*” olarak nitelediği gazellerini inciye benzetir (G. 2/9). Bu gazellerdeki her bir nükte aşk ehline neşe vermektedir (G. 21/7). Özguveni yüksek olan Sıdkî, nazire vadisinde eşsiz olduğunu ve söylediği şiirlerin ise “*nev-edâ*” yani yeni bir üslup, tarz ve anlatış biçiminde olduğunu söyler (G. 9/8). Başka bir beyitte ise Sıdkî kendisini kırmızı gül karşısında öten bir bülbüle benzetir. Bu bülbülün söylediği nazım ve nesirlerdir (G. 12/6). Sıdkî, fikirden bir deniz hayal eder. Hayaller dalgıcını bu denize daldırıp oradan şiir incilerini çıkarmak ister (G. 23/7).

Sıdkî’nin etkilendiği şairler arasında Fazıl ve Müştak vardır. Beyitlerde Fazıl ve Müştak’a nazire söylemenin muhal ve haddi olmadığını ve söylediği şiirlerle aslında Fazıl’ın izinden gittiğini ve Müştak karşısında bir mektep talebesi gibi olduğunu ifade eder:

haddüm mi nazîre dimek ol fâzıla ammâ
pey-revlük ile şevk-i dili ‘arz u beyândur

Niçe tûtî zebân-güyâları bezminde lâl eyler
Şeker-hâr-ı fesâhat olsa meclisde eger Sıdkî

Teferrüd eylemiş ‘asrında ‘irfân ile lâyıkdır
Olursa cümleden akrân içinde mu’teber Sıdkî

Sezâ fahr-ı bilâd olsa sevâd-ı Erzurum el-hak
Ki vermişdir ana ‘izz ü şerefle zîb ü fer Sıdkî

Ne denli vasf ederse anı ‘Azmî etme isti’bâd
Ne bilsin kadrini nâ-dân anın cân ü ciger Sıdkî (G.167) (Duymaz, 2010: 5-6).

nazm-ı pāk-i hâzret-i müştâkı tanzîrûn muhâl
şıdkıyâ pîrân-ı nazmân olsa tıfl-ı mektebem

Sıdkî, *Dîvânçesine* geleneğe uygun olarak na't ile başlamış ve methiyelerle devam etmiştir. Methiyelerin tamamı şahıs övgüsündedir. Methiyelerde divan şiiri methiye geleneğine uygun olarak memduhların cömertlik, kahramanlık, adalet, ihsan, kerem, merhamet, firaset, tedbir alma, velayet, zekâ vb. özelliklerini belirli kalıplarla abartılı şekilde dile getirmiştir. Sıdkî de birçok şair gibi bu özellikleri vurgulanırken karşılaştırma, benzetme ve üstün görme münasebetiyle birtakım isimlere yer vermiştir (Aydemir, 2004: 410). *Dîvânçede* dikkat çeken şiirlerden biri de Şeyh Abdulkâdir Geylânî vâsfindaki kasidedir. Divan şiirinde az gördüğümüz bu methiyede şair, bir tarikat şeyhini çeşitli yönlerden methetmektedir.

Dîvânçede türler açısından na't, methiye, ramazaniyye, kudûmiyye türleri vardır. Bunun yanında divan şiirinde az rastladığımız tuğraiyye⁴ türüne örnek olacak beyitler de bulunmaktadır. Şair, Abdullah Paşa'nın vezarete gelmesi münasebetiyle yazdığı methiye ve tarih düşürme manzumesinde tuğraiyye türüne örnek beyitler de yer verir:

çekildi şafha-i iqbâline tuğrâ-yı hâkânî
yazıldı pâye-i düstûrı ol fermân-fermâya

ne tuğrâ bir hümâ-yı lâne-i devletüñe sür' atle
açup bâl ü perin tebşîre geldi ' adl-pîrâya

ne tuğrâ üç sûtûn üzre yapılmış kaşr-ı müsteşnâ
ne tuğrâ bir serîr-i müstevî ' arş-ı mu' allâya

*Dîvânçede*ki gazellerin tamamına yakını *sevgili, sevgilinin güzellik unsurları, sevgili karşısında âşık, hicran-vuslat ikilemi...* gibi gazel formunun genel muhtevasına uygundur. Rindâne/âşıkâne şiirlerin yanında beyit düzeyinde de olsa nasihat-âmiz ve dua beyitleri de bulunmaktadır. Bu beyitlerde sade bir dille, rikkatli bir kalbin istekleri sıralanır. Şair, duasında nefesine seslenerek "*cehaletten uzak durmak, arzu ve nefse uymama, hakikat yoluna erişme...*" (G. 10/1-7) gibi konularda samimi bir şekilde yalvarır. Özellikle tarih manzumeleri ve mesneviler *Dîvânçede*ki sosyal hayata bakan pencereler hükmündedir.

Sıdkî'nin edebî yönlerinden biri de kelimeler arasındaki anlam ilişkisini ustaca kullanmasıdır. Bu noktadan bazı beyitleri belirli bir düşünce alanında kelimeler arasında tenasüp ve anlam ilişkilerini de düşünerek kaleme almıştır. Örneğin aşağıdaki beyitte Ra'ûf Paşa'yı methederken beyti satranç terimleri ile yazmıştır:

⁴ Kelime anlamı olarak "*tuğraya dair, tuğrayla ilgili*" anlamlarını kazanan tuğraiyye, edebî bir tür olarak devlet adamlarının tuğralarının vasfedildiği, tuğralar üzerinden memduhun/hâmînin övüldüğü tuğra konulu şiirlerdir (Topal, 2009: 976-992).

at kopar naṭ'-ı veġāda māt kıl bir kiş ile
 kaçmağa yer bulmasun açmazdan bed-ter gibi

Sıdkî *Dîvânçesinde* dil, ortalama divan şiiri okuyucunun anlayacağı şekildedir. Genel olarak baktığımızda kaside ve gazellerde dil yer yer ağır ve ağdalı iken şarkı ve mesnevi nazım şekli ile yazılmış manzum mektuplarda dil daha anlaşılır hâle gelir. Kaside ve gazellerde üçlü ve dördlü terkipleri, kalıp methiye ve tasvir ifadelerini sıklıkla görürüz. *Dîvânçede* az da olsa deyimler ve yerel söyleyişler bulunmaktadır. Sıdkî yer yer ayetlerden iktibaslar da yapmıştır. Örneğin Cennet-zâde Râgîb Efendi vasfındaki ramazaniye kasidesinde Kur'ân'ın ramazan ayında inmeye başlamasına dair ayetten (Bakara, 2/185) kısmen iktibas yapılmıştır.

şöyle bir mâh-ı mu' azzam ki hüdâvend-i kerîm
 vaşf-ı pâkinde didi **ünzile fîhi'l-kur'ân**

Son olarak “*beyân-ı levâzımât-ı ecnâs-ı nev'-i beşer*” başlıklı kasidenin muhtevası ve üslubuyla dikkat çektiğini söyleyebiliriz. Bu kasidede şair “*gerek*” redifi ile çeşitli mesleklere ve bazı insanlara nelerin gerekli olduğunu nasihat-âميز içerikli beyitlerle anlatır.

Eseri: Araştırmalarımız neticesinde şu an için Erzurumlu Sıdkî'den günümüze bir mecmua içerisinde yer alan *Dîvânçe* kaldığını söyleyebiliriz. Makalenin asıl konusu olan bu *Dîvânçe* hakkında aşağıda bilgi verilmiştir.

1. Erzurumlu Sıdkî *Dîvânçesini* İçeren Bir Mecmua

Erzurumlu Sıdkî *Dîvânçesi*, Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 811/159 arşiv numarasında kayıtlı şiir mecmuasının içerisinde yer almaktadır. Eserin katalog kaydında “*Sıdkî El-Erzenî*” ve ilk sayfasında “*Dîvân-ı Sıdkî Efendi*” yazmasına rağmen eser bir divan değil bir mecmuadır. Ancak eserin çoğunluğunu Sıdkî *Dîvânçesi* oluşturduğu için bu mecmuaya “*Sıdkî Mecmuası*” diyebiliriz. Talik hatla kaleme alınmış ve 37 varaktan oluşan mecmua çift sütun ve 17 satırdan oluşmaktadır. Mecmuada Sıdkî, 'Atâ, Vâhid, Râmî, Nûrî, 'Ubûrî/'Abîrî, Şâkir, Sabîh ve Nazîf mahlaslı 9 şaire ait 117 şiir bulunmaktadır. Aşağıda mecmuada yer alan şairler, şiir sayıları ve şiirlerin nazım şekilleri tablo hâlinde verilmiştir:

Şair	Şiir Sayısı	Nazım Şekli
SİDKÎ	87	Kaside (13), Gazel (25), Kıt'a (18), Musammat (5), Şarkı (2), Küçük Mesnevi (2), Beyit (22)
'ATÂ	5	Kaside (3), Tercî-i Bend (1), Murabba (1)
VAHİD	2	Kaside (1), Murabba (1)
RÂMÎ	2	Kaside (1), Tahmis (1)
NÛRÎ	1	Gazel (1)
'UBÛRÎ/'ABİRÎ	1	Gazel (1)
ŞÂKİR	1	Gazel (1)
SABÎH	1	Gazel (1)
NAZÎF	17	Gazel (15), Kaside (1), Beyit (1)

2. Erzurumlu Sıdkî Dîvânçesi

Sıdkî Dîvânçesi⁵ yukarıda bilgi verdiğimiz mecmua içerisinde bulunmaktadır. Sıdkî Dîvânçesi 13 kaside, 25 gazel, 18 kıt'a, 5 musammat, 2 şarkı, 2 küçük mesnevi ve 22 beyitten oluşmaktadır.

2.1. Kasideler: Dîvânçede 13 kaside bulunmaktadır. Kasidelerin şekil ve muhteva bilgileri aşağıda verilmiştir:

1. “*na‘t-ı şerîf-i hazret-i seyyid-i kâ’inât ‘aleyhi ef‘âlü‘t-tahıyyât*” başlıklı ilk kaside 5 beyittir. “*mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*yâ resûlallâh*”, kafiyesi ise “-et” mücerred kafiyevidir. Başlığından da anlaşılacağı üzere kaside na‘t türündedir.
2. “*kaşîde-i sitâyiş-i hazret-i ra‘ûf paşa*” başlıklı ikinci kaside 51 beyittir. “*fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*gibi*”, kafiyesi ise “-et” mücerred kafiyevidir. Kaside Ra‘ûf Paşa methiyesindedir. Sıdkî, Ra‘ûf Paşa’yı geleneksel övgü kalıpları ile metheder ve arz-ı hâlini sunar.
3. “*der-sitâyiş-i nâzir ahmed paşa hazretleri*” başlıklı üçüncü kaside 27 beyittir. “*fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin kafiyesi ise “-â” mücerred kafiyevidir. Kaside Nâzir Ahmed Paşa methiyesindedir.
4. “*ramazâniyye der-vaşf-ı cennet-zâde râğıb efendi*” başlıklı dördüncü kaside 44 beyittir. “*fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin kafiyesi ise “-ân” mürdef kafiyevidir. Kaside Cennet-zâde Râğıb Efendi methiyesindeki bir ramazaniyedir.
5. “*der-sitâyiş-i baba paşa*” başlıklı beşinci kaside 31 beyittir. “*müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün müstef‘ilün*” kalıbında yazılan musammat kasidenin kafiyesi ise “-ân” mürdef kafiyevidir. Kaside Baba Paşa methiyesindedir.
6. “*ez-berây-ı ta‘rîf-i tavşîf-i hâne-i yeñi*” başlıklı altıncı kaside 11 beyittir. “*fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*olur*”, kafiyesi ise “-ân” mürdef kafiyevidir. Kaside yeni bir binanın tarifini yapan kasriye/dâriyedir.
7. “*der-medh-i mağdûm-ı hâfız ‘alî paşa*” başlıklı yedinci kaside 14 beyittir. “*mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*hazret-i mîr*”, kafiyesi ise “-âl” mürdef kafiyevidir. Kaside başlığından da anlaşılacağı üzere Hâfız Ali Paşa methiyesidir.
8. “*der-vaşf-ı hazret-i şeyh ‘abdu‘l-kâdir quddise sırruhû*” başlıklı sekizinci kaside 9 beyittir. “*fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*-dur Şeyh Abdulkâdirün*”, kafiyesi ise “-ân” mürdef kafiyevidir. Kaside Abdulkâdir methiyesidir.
9. “*hüş-âmedî-i el-müştağ efendi*” başlıklı dokuzuncu kaside 5 beyittir. “*mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*-sin safâ geldün*”, kafiyesi ise “-et” mücerred kafiyevidir. Kaside kudûmiyye türündedir.

⁵ Dîvânçe üzerine çalışmalarımız devam etmekte olup inceleme, metin ve tıpkıbasımdan oluşan kitap çalışması yakın zamanda yayımlanacaktır.

10. “*der-zımn-ı şafâ âmedî-i re ’isü’l-küttâb fehîm muştatâ efendî*” başlıklı onuncu kaside 8 beyittir. “*mef’ülü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*hûş âmedî*”, kafiyesi ise “-et” mücerred kafiyevidir. Kaside kudûmiyye türündedir.

11. “*ez-berây-i hâne-i yeñi ta’rif-i tavşif hâşrumıza geldi*” başlıklı on birinci kaside 7 beyittir. “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” kalıbında yazılan kasidenin kafiyesi ise “-eti” mücerred kafiyevidir. Kaside yeni bir binanın tarifini yapan kasriyye/dâriyyedir.

12. “*târîh-i niyâbet-i cennet-zâde*” başlıklı on ikinci kaside 17 beyittir. “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” kalıbında yazılan kasidenin kafiyesi ise “-âl” mürdef kafiyevidir. Kaside Cennet-zâde’nin nâibliğine düşülen tarih manzumesidir.

13. “*beyân-ı levâzımât-ı ecnâs-ı nev’-i beşer*” başlıklı on üçüncü kaside 13 beyittir. “*fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün*” kalıbında yazılan kasidenin redifi “*gerek*”, kafiyesi ise “-â” mücerred kafiyevidir. Şair bu kasidede bazı mesleklere ve bazı insanlara nelerin gerekli olduğunu tadat eder.

2.2. Gazeller: Mecmuada “*Gazeliyât-ı Sıdkî*” başlığı altında 25 gazel bulunmaktadır. Beyitler noktasında 5 beyitlik 5, 6 beyitlik 4, 7 beyitlik 11, 8 beyitlik 2, 9 beyitlik 2, 10 beyitlik 1 gazel vardır. Gazellere revî harflerine göre baktığımızda ise “*te (2), ha (1), re (7), ze (2), kef (3), mim (4), nun (3), he (1), ye (2)*” olmak üzere dokuz harften gazel bulunduğunu görmekteyiz. Sıdkî’nin gazellerinde 5 farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplar ve sayıları şöyledir:

fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün (9)

mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün (6)

fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilâtün fe’ilün (4)

mef’ülü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ülün (4)

mef’ülü fâ’ilâtü mefâ’ilü fâ’ilün (2)

Gazellerde mücerred ve mürdef kafiye kullanmıştır. Sıdkî’nin 25 gazelinin 22’sinde redif vardır. Rediflere baktığımızda ek hâlinde, ek+kelime veya kelime grubu hâlinde ve kelime veya kelime grubu hâlinde redifleri görebiliriz. Gazellerin redif ve kafiye dökümü şu şekildedir:

Sıra	Redif ve Kafiye	Sıra	Redif ve Kafiye
1	-âr mest	14	-ândan haber virdün
2	-et	15	-ândur perçemün
3	-ây kadeh	16	-ebem
4	-âne haber vir	17	-âb oldum
5	-ân turduka tur	18	-âna sarılsam
6	-ândur	19	-âd idelüm
7	-âya istignâ	20	-â giç gelmesün tîz gitmesün

8	-âna dâg-ber-dildür	21	-ân itmesün n'itsün
9	-erde de var	22	-en
10	-âg vir	23	-olınca
11	-et gelmez	24	-âr onlar beni
12	-âz	25	-ânum gibi
13	-ârun senün		

2.3. Kıt'alar: Dîvânçede kasideler arasında 10 ve "kita'ât" başlığı altında 8 olmak üzere toplam 18 kıt'a bulunmaktadır. "Kita'ât" başlığında ikişer beyit hâlinde yazılanlar âşıkâne/rindâne duygularla kaleme alınmıştır. Kasideler arasındaki kıt'alar ise methiye ve tarih düşürmek amacıyla kaleme alınmıştır. Aşağıda methiye ve tarih düşürme amacıyla yazılan kıt'aların beyit sayıları ve muhtevaları verilmiştir:

1. 27 beyitlik bir methiye.
2. 18 beyitlik, Abdullah Paşa methiyesi ve vezareti için tarih manzumesi.
3. 33 beyitlik, Abdullah Paşa methiyesi ve vezareti için tarih manzumesi.
4. 31 beyitlik, Yâsînci-zâde methiyesi ve meşihat için tarih manzumesi.
5. 14 beyitlik, Emîn Paşa methiyesi ve ser-askerlik için tarih manzumesi.
6. 8 beyitlik, Yâsînci-zâde'nin İran sefâreti için tarih manzumesi.
7. 15 beyitlik, Râgıb Efendi'nin evladının doğumu için tarih manzumesi.
8. 7 beyitlik, Van Kalesi'nin fethi için tarih manzumesi.
9. 2 beyitlik, Murat Paşa camisinin havuzu için tarih manzumesi.
10. 14 beyitlik, Hâfız Ali Paşa'nın evladının doğumu için tarih manzumesi.

2.4. Küçük Mesneviler: Sıdkî Dîvânçesinde mesnevi nazım şekli ile yazılmış iki manzume bulunmaktadır. "**câmi** kitâbını taleb zımnında vehbîye gönderdiği mektûb-ı manzûm" başlıklı ilk mesnevi 14 beyittir. Başlıktan da anlaşılacağı üzere mesnevi Vehbî Efendi'ye gönderilen manzum mektuptur. "**aḥbâbdab birine gönderilen tezkire**" başlıklı ikinci mesnevis ise 26 beyittir ve ilk mesnevi gibi manzum mektuptur.

2.5. Musammatlar: Sıdkî Dîvânçesinde 5 bendlik bir tercî-i bend, 8 bendlik bir müseddes, 5 bendlik bir murabba, 5 bendlik bir muhammes ve Râgıb Efendi'nin gazeline 5 bendlik bir tahmis olmak üzere 5 tane musammat bulunmaktadır.

2.6. Şarkı ve Beyitler: Sıdkî Dîvânçesinde 4 ve 5 bendten oluşan 2 şarkı ve 22 beyit bulunmaktadır. Beyitler muamma, tarih düşürme ve şairin tercihine göre çeşitli konular için kaleme alınmıştır.

3. Divânçeden Örnek Şiirler

-1-

*na' t-1 şerîf-i hazret-i seyyid-i kâ 'inât 'aleyhi efđalü't-tahîyyât**mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. benem bir mertebe rüsvâ-yı ümmet yâ resûlallâh
ki hadd-i cürmüme yokdur nihâyet yâ resûlallâh
2. o deñlü müznibem bir bir hesâb olunsa ' işyânım
gelür mi ehl-i haşre bir de nevbet yâ resûlallâh
3. sen ol şâh-ı cihânsın kim kamu şâhân-ı şâhib-tâc
bulurlar hizmet-i bâbuñla rıf' at yâ resûlallâh
4. bakılsa fi'l-haķıķa senden evvel kim var ' âlemde
egerçi şoñradur teşrîf-i devlet yâ resûlallâh
5. hemîşe bâb-ı luţfuñdan ayırma şıdķı-i zârı
añ maşşer günü gösterme fûrķat yâ resûlallâh

-2-

*kaşîde-i sitâyiş-i hazret-i ra 'ûf paşâ**fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*

1. şâhid-i nuşret göründi şu' le-i hâver gibi
hacle-gâh-ı vaşla yüz tıtdı meh-i enver gibi
2. esdi bād-ı fevz u nuşret toğdı hurşid-i emel
gonca-i hâtır güşâd oldı gül-i ahmer gibi
3. gitdi o ân keder geldi zamân-ı inbisâţ
dest-i kudretle açıldı baht-ı ' âlem der gibi
4. süy-ı şarķa sâye-endâz oldı bir ' âlem himem
pertevi âfâķ tıtdı neyyir-i ekber gibi
5. şadr-ı sâbık müstaķıl ser-asker-i aķtâr-ı şarķ
ķadr ü şâmyla derinde şâhlar kemter gibi
6. ya' nî hem-nâm-ı resûl-i haķ ra 'üfü'l-ķalb kim
rây-ı şâ'ible emîn pâdişeh-i server gibi
7. âşaf-ı gerdün-çeşm düstür-ı seyyâre hıdem
sa' d-ı ekber tîlî' i mihr-i ziyâ-âver gibi

8. mevc-i berķinde okunur sũre-i fetħ āşikār
řāk-ı ‘ arşa şiği āvĩze olur cevher gibi
9. rũtbe-i vālā-yı iħsānı nice derk olunur
cũdına nisbetle ħātem sā’il-i efķar gibi
10. desti bir deryā-yı feyz olmuş ki eylerken ħayāl
maşlabın sā’il bulur destinde mũstaħđar gibi
11. řāħib-i fażl ũ hũner kim deste aldıķda řalem
sebt olur řarħ-ı kemāle noķtası aħter gibi
12. dũsitāna feyz-i kilki neş’e-i āb-ı ħayāt
şu‘le-i şiği ‘ adũya řā‘iķa-peyker gibi
13. fişratında mũnderic envā‘-ı ‘ ilm ũ ma‘ rifet
defter-i ehl-i kemāle zātı bir zĩver gibi
14. faħr-i rāzı āb-zen-i aħz ‘ ilme eyler iftiħār (?)
bezm-i fażlından olur řākır ũ mũsteħķar gibi
15. ‘ aks ider şab‘-ı mũcellāsından esrār-ı umũr
levħ-i şalbi řāfdur mir’āt-ı iskender gibi
16. ħũsn-i ħulķı levħařallāh bir ‘ aceb ħāletde kim
seng-i ħārā bũy-ı ‘ işrıyla olur ‘ anber gibi
17. uřlubũ‘l-ħayr okunur nũr-ı cebĩninden ‘ ayān
bārekallāh ħũsn ũ vechiyle melek-manzar gibi
18. devr-i ‘ adlınde o deñlü buldı āsāyiř cihān
gũsfend āđũřı oldu gũrk bir bister gibi
19. řıdķ-ı şalb ile ‘ adāvet ħubba oldu mũnķalib
ehl-i belde bir bir eyle mũttefiķ dāver gibi
20. řahramān-ı dũřmen-efgen kim ne semte tutsa yũz
rũste olmaz ħařmı olsa rũstem-i şaf-der gibi
21. dest-i isti‘ dādına vā-beste miftāħu‘l-fütũħ
mihr-i fetħe var mıdur lāyık o engũřter gibi
22. dāverā dāniřverā řadrā řecā‘ at-perverā
ħařyetũñ ĩrāna dũřdi berķ-i āteř fer gibi
23. şekme ħam çal şiğ-i āteř-bārı ħařm-mezhebe
hem-‘ inānuñ var iken ħıżr-ı zafer rehber gibi

24. ism-i şāh itlākı ol bed-mezhebe lafz-ı murād
tuḥfe-i şaṭrancda yāḥūd şeh-i bī-fer gibi
25. at kıpar naṭ‘ -ı veġāda māt kıl bir kış ile
kaçmaġa yer bulmasun açmazdan bed-ter gibi
26. ter tōküp ḥūy ḥānı (?) serdār revān bī-rūḥ olur
cān virüp cān almada bī-mār-ı müstaḥḍar gibi
27. bāyezīdi ol yezīdūn al elinden tā felek
ola taḥsīn ḥān-ı fetḥūn ‘ arşa minber gibi
28. geldi toprak kıal‘ ada ḥāk-ı siyāḥ āl başına
cism-i nā-pāk-i ‘ adū min-ba‘ d ḥākister gibi
29. taġıdup şīrāze-i şīrāzı cildinden ayır
soñra anı mūnekkes (?) ḳahruñda kıl muḗtar gibi
30. üstūḥān-ı işfahānī sürme olmaz da n’ olur
mīl-i ‘ adlūn çeşm-i bed-bināna çek ḥançer gibi
31. şūbhesüz nā-būd olur lafz-ı kızılbaş-ı denī
fıkr-i şemşīrūnle zīrā surḥ-ser bī-ser gibi
32. çār itme rūḥını şād eyle allāḥ ‘ aşkına
kāfirūn beş mezhebūn çal başına şeşber gibi
33. ḥūn-ı a‘ cāmı revān it zū’l-fıḳār-ı şer‘ ile
ḥayfını al çār-yārūn ḥāzret-i ḥaydar gibi
34. kıandurup ḥāk-ı siyāḥ teşneyi ol kıan ile
eyle bir işrāb-ı da‘ vet sākī-i kevşer gibi
35. kes ḥarāca tīġ-i tīzūn ile kızılbaşūn serin
tā ḥudūdı geçmeye düzd-i ḥıyel-perver gibi
36. ‘avn-i ḥāk ile çok mıdur bu fetḥ u bu nuşret saña
bir mu‘īnūn var iken imdād-ı peyġamber gibi
37. fetḥ-i ātī teşnesiyle geldi ṭab‘ a bir ġazel
şaklar idüm anı dilde sırr-ı la‘l-i ter gibi
38. toplamış ‘ uşşākını kākülde ceng-āver gibi
bir kıl ile bağlamış dünyāyı efsūn-ger gibi

39. surh serdür lâleyi beñzetme gül-i ruhsârına
korkarum mir'ât-ı rûyî olmaya muğber gibi
40. derdümi ol şâh-ı hüsne kim ider telhîş 'aceb
keşret-i dâğ ile sinem mühri çok maşşar (?) gibi
41. görmesem mecnûn ider görsem beni pür-hûn ider
görmedüm bir böyle sâhir dîde-i dilber gibi
42. müflis-i vaşla defîne buldum ammâ olmasa
genc-i hüsne yayılan ol tırta-i ejder gibi
43. cām-ı 'aşkuñ nûş iden birden ayılmaz haşre dek
öyle bir günlük degildür neş'e-i sâğar gibi
44. hâk-i pâye 'arz-ı kâlâ-yı ma'arif eylemek
bahre kaçre mihr-i zerre 'arzına beñzer gibi
45. bülbül-i dil gerçi oldı nağme-senc-i bāğ-ı nazm
rağbetüñdür gezdiren elden ele güller gibi
46. himmet-i ehl-i keremdür ehl-i tab'ı söyleden
bu kaçıyye zâtı hâk-i pâyuña izhar gibi
47. şimdi sensin âşafâ cevher-şinâs-ı kâdr-dân
eyle hâk-i tab'um iksîr-i kerem ile zer gibi
48. bir hazefdür şüretâ dil gerçi degmez bir pula
bir nigâh-ı iltifâtuñla olur gevher gibi
49. maţlabuñ ma'lûm oldı şıdkıyâ itnâbı ço
geldi pey-der-pey du'âya kudsîyân 'asker gibi
50. ser-bürehne düşmenüñ boynında zencîr-i amân
beste-dest ü pâk ile dergehüñe çâker gibi
51. nuşret ü fetḥ ü zafer ile haç seni mesrûr ide
bu du'â oldı baña vird-i zebân-ı ezber gibi
- 3-
- fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün**
1. kâhir-i düşmen-i dîn fâtiḥ-i ümm-i dünyâ
ğâzi-i râh-ı hudâ nâ'il-i luţf-i yezdân
2. kıble-i ehl-i ricâ melce-i erbâb-ı niyâz
gevher-i kân-ı kerem lü'lü-i baḥr-i imkân

3. şah-râh-ı ' azamet hüsrev-i rüstem-şavlet
efser-i tâc-ı ser-i devlet-i hâkân-ı cihân
4. dâver-i mülk-i ' aṭâ şaf-der-i iklîm-güşâ
mihir-i evc-i kerem vâşif-ı cemşid-' unvân
5. nice âşaf o kerem-kâr-ı sa' âdet-pîşe
bâb-ı cüdında sezâ hâtem olursa der-bân
6. nice âşaf o felâṭûn u aristo-tedbîr
re'y-i ' indinde ' uḡûl-ı ' uḡalâ ser-gerdân
7. nice âşaf sebep-i maḡz-ı nizâm-ı ' âlem
devr-i ' adlinde cihân buldı tamâm emn ü emân
8. şu' le-i tîḡi ziyâ virmese mışr u şâma
zulmet-i küfr ü cihânda ḡalurdı el-ân
9. buldı anuñla nizâm milket-i şâhenşeh-i rûm
ḡabbezâ âb-ı ruḡ-ı devlet-i âl-i ' oşmân
10. buldı anuñla şeref milket-i sulṭânî
itdi dünyâyı rızâ-dâde-i ḡükm-i fermân
11. öyle bir zât-ı ' âdâlet-dih-i ' âlem kim anuñ
ser-fürü eyledi fermânına şah-ı ĩrân
12. ser-i düşmen olalı tîḡi ile ḡûn-âlûd
el-amân eyledi ḡahrından anuñ surḡ-serân
13. şarılup pâyına raḡşmuñ amân eylerler
ḡanḡı bir kişvere kim eylese taḡrîk-i ' inân
14. oldı cevzâ der-i luṭfında kemer-beste ḡulı
maṭbah-ı cüd u seḡâsında ' abîdi keyvân
15. naḡd-ı encümle felek müşteri-i fermânı
berḡ-i şemşirine merrîḡ fütâde ḡayrân
16. ' âlem-i nuşretine kâmet-i ṭübâ meftûn
ṭuḡına ḡıbṭa ider zülf-i siyâh-ı ḡubân
17. dâverâ dâd-resâ âşaf-ı vâlâ-şadrâ
ey veliyyü'n-ni' amâ şâhib-i luṭf u iḡsân
18. böyle mi eyler idüm vaşf-ı şerîfüñ ammâ
za' f-ı imsâk-ı şıyâm eyledi ḡaddümi kemân

19. ' arz-ı ızhâr-ı ' ubûdiyyet idi maqşûdum
yoğsa kâbil mi senüñ vaşf-ı cemîlüñ i' lân
20. ger bihâr olsa mürekkebe yem-i evşâfuñdan
kaṭre taḥrîr idemez ḥâme-i güher-efşân
21. var iken sen gibi bir kâdr-şinâs-ı şu' arâ
ne revâ kim olalum güşe-i ğamda nâlân
22. ' arz-ı ḥâl-i dili dergâha cesâret kıldum
bâkî fermân senüñdür senüñ ey şâh-ı cihân
23. dâmen-i ' afv ile pûşîde buyur luṭf ile
bu kaşîdemde eger var ise sehv u noqşân
24. söz tamâm oldu yiter geldi du' â hengâmı
şidkîyâ ḥayr-du' âya olalum leb-cünbân
25. her şebüñ kâdr ola her rûzuñ ola ' id-i sa' id
dü-cihânda dilerüm yâverüñ olsun yezdân
26. gün-be-gün devlet ü ' ömrüñ ide mevlâ efzûn
neyyir-i baḥtuñ ola burc-ı şerefde dıraḥşân
27. düşmenüñ ḥâk-ı mezelletde perişân olsun
evc-i rıf' atde ola kevkeb-i baḥtuñ tâbân

-4-

*ramazâniyye der-vaşf-ı cennet-zâde râġib efendi
fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün*

1. ḥamdülillâh yine geldi mübârek ramazân
şevk ü zînetle cihân oldu hemân bâġ-ı cinân
2. ḥabbezâ eşref-i ferec-baḥş ki ḥaqqında anuñ
didi ol ḥâzret-i maḥbûb-ı cenâb-ı yezdân
3. evveli raḥmet-i mevlâ-yı kerîm-i müte' âl
evsaṭı maġfîret ü âḥiri ' itk-ı yezdân
4. şöyle bir mâh-ı mu' azzam ki ḥudâvend-i kerîm
vaşf-ı pâkinde didi *ünzile fîhi'l-kur 'ân*
5. şöyle bir mâh-ı kerem ki kerem ü luṭfından
leyle-i kâdri ḥudâ eyledi anda pinhân

6. şöyle bir mâh-ı beşâret ki kamu ehl-i şıyâm
oldılar lâyıķ-ı elţâf-ı ‘amîmü’l-ihsân
7. vech-i şâ’imde tulû‘ eyledi nûr-ı rûze
oldı evşâf-ı melâ’ikle müzeyyen insân
8. şâ’imi eyledi haķ mazhar-ı nûr-ı dîdâr
n’ola reşk eylese şavm ehline hûr u rıdvân
9. kefi dest eyleyelüm câmdan imsâk idelüm
cân u dilden olalum bende-i emr-i fermân
10. ayağın sâķî-i gül-çehre bezmden kessün
nitekim mey-gededen kesdi ayağın rindân
11. dest-i şüy-ı mey-i gül-fâm olup alma ele câm
şimdi tesbiḥ iledür zîver-i ‘unvân-ı benân
12. bu dem ilden kıoyalum câm-ı mey-i gül-gûnı
alalum deste seni ey kalem-i nâdire-dân
13. şöyle reftâr ide gör cilve-geh-i ma‘nîde
saña hayrân ola ‘âlemde hırâm-ı hubân
14. nice biñ şevķ ile güftâra gelüp ey hâme
demidür ki olasın bâğ-ı suḥanda güyân
15. meh-i nev şanma felek destüme zerrîn kalem
virdi ki tâ kılam evşâf-ı cümleyin a‘yân
16. o güzîde halef ü merdüm-i çeşm-i ‘âlem
sâlik-i râh-ı hüda tâbi‘-i emr-i raḥmân
17. müftî-i erzen-i rüm a‘lem-i aşḥâb-ı ‘ulüm
ḥazret-i râğıb efendi-i ferîd-i devrân
18. geldi ibķâsı veliyyü’n-ni‘am-ı ‘âlem
şadr-ı fetvâda karar itmiş iken ḥayli zamân
19. buldı zâtıyla şeref mesned-i câh-ı fetvâ
biçdi ḥayyât-ı felek kıaddine nev-câme-i ‘ayân
20. düşün ‘irfânına şâyeste kabâ-yı fetvâ
kalem-i fazlına imzâ-yı şerefi erzân
21. râğıb-ı dîn-i kavî ḥâmî-i şer‘-i aḥmed
tâbi‘-i müctehidîn ‘âmil-i ḥükm-i furķân

22. şadr-ı dîvân-ı hüner fahr-i fehham-ı füzela
menba' -ı mekremet ü şahib-i luft u ihsân
23. reşk ider tab' -ı güher-pâşına erbâb-ı kemâl
kilk-i mu' ciz-demine ehl-i belâgat hayrân
24. nâhun-ı fikri ile hall olur emr-i mübhem
hâmesi kufl-i der-i nükte-i esrâr-ı nihân
25. deri devlet-eşeri bâ' is-i emn ü râhat
sâyesinde olur erbâb-ı ma' ârif handân
26. hâk-ı râh-ı kademi nûr-ı ziyâ'ü'l-ebşâr
âsitân-ı keremi melce-i ehl-i ' irfân
27. ey cellîyyü'l-hi[me]mâ bende-nüvâz-ı dâna
ey kerimü's-şiyemâ vaşfuña yoçdur pâyân
28. sensin ol fâzıl-ı dâna ki saña nisbetle
ibn-i sinâ gibi ' allâme olur ebced-hân
29. sensin ol hâzin-i gencine-i hükmet ki senün
görse eţvârünü eflâţun olurdu hassân
30. sensin ol kâmil-i sa' d-ahter-i pâkize-neseb
' ilm ü ' irfân u ma' ârifle ' adimü'l-aqrân
31. gerçi bir şâ' ir-i nâdi-suhanum kim nazmum
virür âyine-i idrâke şu' â' u tâbân
32. cezbe-i şî' rüme dil-beste çalup şu' arâ
şâhid-i nazmuma meftün olur ehl-i dîvân
33. suhanum rütbe-i i' câzda her mürde dile
dem-i ' isâ gibi bahş itmededür rûh-ı revân
34. bu biçâ' a ile kuşurum yine çadden efzün
idemem biñde bir evşâfuñı tekmiñ ü beyân
35. şevç-i medhuñla gönülden bu çazel itdi zühür
gülşen-i vaşf-ı şerifünde iderken devrân
36. câm-ı la' lüñ beni ser-mest ider ey şüh amân
alma bi-hüde yire destüne câm-ı raşşân
37. kim ider havf senün çaoze-i hün-rizüñden
çesmüne virmese ebrûlar eger tîr ü kemân

38. ben miyem sâde senüñ 'âşık-ı ser-gerdânuñ
saña ey mâh feleklerde melekler hayrân
39. söyle nezzâreye tākāt mi gelür sulṭānum
nedür âyine-i ruḥsârda bu ḥüsn bu ân
40. ramazân çıkmayacak bûseye ruḥşat virmez
her ne deñlü o ruḥı meh-veşe olsun şa' bân
41. **şidkıyâ** gâyete irdi suḥan itme itnâb
bir du' â eyle ki te'mîne ins ile cân
42. mesned-i 'izz ü şeref saña mübârek olsun
her murâduñ ide âsân ḥudâ-yı zî-şân
43. eyleye bâr-i ḥudâ devlet ü 'ömrüñ efzûn
kadr ü 'îd ide şeb ü rûzuñı mevlâ her ân
44. açılup gül gibi ḥandân olasin 'âlemde
güşe-i ḥüzünde düşmenlerüñ olsun giryân

-5-

târîḥ-i sefâret-i ḥazret-i yâsînci-zâde
mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. zihî yâsînci-zâde ḥazret-i vehhâb efendi kim
sefâretle revân oldu ḥuzûr-ı şâh-ı zî-şâna
2. hedâyâ-yı hümâyûn ile teşrîf eyledi ammâ
ne ra' nâ tuḥfedür gevher-feşân-ı fazlı şâhâna
3. ḳudûmından ziyâ-yı çeşm-i ehl-i 'ilm rüşendür
ḡubâr-ı maḳdemi nâz eylesün kuḥl-i şîfâhâna
4. ḳamuya kâfiye izhâr idince muḡnî-i ṭab' ın
vücûdî imtiḥânü'l-ezkiyâdur lübb-i 'irfâna
5. taşavvur etmeden taşdıḳ olur 'ilmi bedîhîdür
netîce şekl-i efzâli degül muḥtâc bürhâna
6. ḳavânîñ öğredür âdâb ṭavrı sâ'il-i baḫşe
ne men' ü ne cidal eyler mu' allel gelse meydâna
7. kelâm-ı dürr-i muḥtârı ider tenvirü'l-başârı
uşûl-i dânişi tevziḫ ider erbâb-ı im' âna

8. düşer biñde bir ancak **şıdkıyâ** bu gūne bir târîh
sefâret eyledi yâsinci-zâde hadd-i irâna

-6-

târîh-i vilâdet-i maḥdūm-ı rāğıb efendi
mef' ūlū fā' ilātūn mef' ūlū fā' ilātūn

1. müftî-i erzen-i rûm fazl u keremle mevsûm
cūd u sehâda ma' lûm bermekî-i zamân
2. mefḥar-ı ehl-i ' irfân menba' -ı cūd u iḥsân
cümle eṭvârede münteḥab-ı yegâne
3. cūd u ' aṭâda ḥâtem seyyide ' ilmi tev' em
vaşfını yazsa âdem şığmaz olur beyâne
4. rāğıb efendi kim ḥaḳ kıldı ' inâyet el-ḥaḳ
luṭf-ı ḥüdâya bir baḳ geldi bu dem ' ayâna
5. oldı güşâde bir gül gülşen-i cennet içre
şâ'ibe-i sūrūrı virdi meşâm-ı câna
6. ya' nî bir oğlı ṭoğdı bu sâl-ı meymenetde
rûşen olup didiler geldi şafâ cenâna
7. maḥlası raḥmî olup ismi ' abdu'-raḥîm
mâlik ola hemîşe rütbe-i nâm-ı şâna
8. ḥayr-i ḥalefdür ol bet gonçe-i bâğ-ı cennet
ni' met-i ḥaḳḳa minnet döndi cihân cinâna
9. ' âlim ü fâzıl olsun fazl ile kâmil olsun
midḥati şâmil olsun küngüre-i âsumâna
10. kendi ser-efrâz ola ḥânesi ma' mūr ola
oğlı mu' ammer olup kâm ala şâdmâna
11. ḥânesi pür-şafâdur melce-i aşdıḳâdur
lâyıḳ olandur böylece ḥâne-dâna
12. gül gibi ḥandân ola düşmeni giryân ola
kec baḳan ' uryân ola böyle bir âsitâna
13. **şıdkî** âna bendedür luṭf ile şermendedür
fıkr eyle târîhini söyledi ' ârifâne

14. biñde bir iki ancak düşse bu gūne tārīḥ
 ‘abd-i raḥīm raḥmī itdi ‘azm-i cihān

15. güfte-i nā-çizūme şıdķı dime bahāne
 bādī-i iḥsān olur ekşeri bir bahāne

-7-

tārīḥ-i ḥavz-ı cāmi‘-i murād paşa
mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

1. binā kıldı bir ehl-i ḥayr bu ḥavzı li-vechillāh
 buyur ey teşne-leb nüş eyle bu āb-ı leṭāfetden

2. n’ola teşbīh olunsa cennete bu ḥavz-ı zībā kim
 olur tārīḥi zāhir mā çıķınca ḥavz-ı cennetden

-8-

tārīḥ-i nişān-ı nāzır aḥmed paşa
mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün mefā‘ ilün

bu sırr-ı bü’l-‘aceb meşhūd olduķda didüm tārīḥ
 nişānı urdı anda bunda taş dikdi bu meydānda

-9-

ez-berāy-ı ta‘rif-i tavşif-i ḥāne-i yeñi
fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilün

1. bu ne zībā ḥānedür kim her gören ḥandān olur
 tarḥ-ı müsteşnāsı seyr eyleyen ḥayrān olur

2. ol kadar maṭbū‘ u dil-keşdür bu beyt-i dil-güşā
 sākini vāreste-i ḳayd-ı ḡam-ı devrān olur

3. cām şanma revzeninde dūr-bīn itmiş felek
 çār-çeşmiyle bu zīb ü zivere seyrān olur

4. ḡonçeler güller şükūfe ile müzeyyen her taraf
 çeşm-i diḳkatle baķılsa ḡülşen-i rıdvān olur

5. mişlini görmiş degül çeşm-i cihān-bīn-i felek
 resmini seyr eylese bihzād ser-gerdān olur

6. görse ḡāfil unudur cennāti ‘ārif yād ider
 gör nice mir’āt-ı sırr-ı ḳalb-i her insān olur

7. naķş-ı reng-ā-reng ile olmuş muṭarrā her cidār
 irtifā‘-ı zīb-i saḳfi hem-ser-i keyvān olur

8. bu ne tarh bü'l-^ç acebdür bu ne beyt-i pür-şafâ
görmeyen müştâk gören şevk ile hayrân olur
9. sıdk ile başla du^ç âya **şıdkıyâ** itnâbı ko
yoksa vaşfin eylesem tafşîl bir dîvân olur
10. 'ömr ü devletle hudâ iqbâlini itsün füzûn
tâ ki tâk-ı kubbeye hürşîd ü meh raşşân olur
11. 'izz ü rıf^ç atle şafâ-yı hâtır üzre şâhibi
sâkin ola tâ hesâb-ı 'arşa-i mîzân olur

-10-

**der-vaşf-ı hazret-i şeyh 'abdu'l-kâdir kudise sırruhü
fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilatün fâ'ilün**

1. zâ'iri kerrübiyândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
tâ'ifânı kudsiyândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
2. intihâb iden dü-^ç âlemde bulur emniyeti
dergehi dâru'l-emândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
3. sıdk ile feryâd idüp muştarr olan sâliklere
himmeti çâre-resândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
4. aç gözün sâlik nazar kıl hâk-ı pây-i devleti
kuhl-i çeşm-i 'âşîkândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
5. rıf^ç at-ı zâtün ne mümkindür lisânen söylemek
âsitâmî âsumândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
6. bilmek isterseñ oğu ferdiyyesin kuşbiyyesin
sır-ı zâtı müstebândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
7. kîmyâyı n'eylesün dergâhına yüz süren
mâlik-i genc-i cihândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
8. qosun 'irfanına teng oldı kevn ile mekân
cılve-gâhı lâ-mekândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ
9. dü-cihânda **şıdkıyâ** yetmez mi bu devlet baña
hubbı gönümde nihândur şeyh 'abdu'l-kâdirüñ

-11-

**târîh-i vilâdet-i maḥdûm-ı hâfiz 'alî paşa
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün**

1. 'inâyet ma^ç deni hâfiz 'alî paşa-yı 'âlî-şân
felek devr ideli görmüş degül mişlin 'adâletle

2. amuya farz-ı  ayn olmuş du a-yı devleti zırā
pür itdi erzurūmı lu u inřāf-ı mürüvvetle
3. te ālallāh ne devletdür kim anda cümle cem olmuş
melek-aşlet velī-siret ali-şavlet řecā atle
4. şeref-başş-ı vilāyet olalı incinmedi bir ferd
belāsını bulur şükr itmeyen küfrān-ı ni metle
5. degül bī-hüde alka itdigi bu şefat u dādı
udā eyler mekātibin āna bir bir ināyetle
6. bi-amdillāh aıldı gūlřen-i neslinde bir gül kim
dimāğ-ı cānı ta řir eyledi būy-ı meserretle
7. cihāna geldi bir mařdūmı mařfūz eylesün anı
udā kehvāre-i izztde devletle sa ādetle
8. olup ismi muammed maşlaş-ı pāki sa id oldı
sa ādet-yāb ola zev ü řafā vü cāh ü aşmetle
9. meādim-i kirāmuñ cümlesin a āna bahş itsün
olalar sāyesinde bir birinden ālī-rıf atla
10. nice evlād ile o āřaf-ı yektā be-kām olsun
dili ürrem gözi rūřen ola nūr-ı vilādetle
11. dıraşt-ı neslinüñ dal ü budāğı pür-şemer olsun
ola tā devr-i maşşer āne-dānı bāi devletle
12. cenāb-ı a nüfūz u ömr-i ibālin mezid itsün
tulū itdikçe mihr-i ālem-ārā nūr-ı devletle
13. o mevlūdı necībūñ eyler iken fikr-i tāriin
sünū bu alb-i ākere ilhām ü himmetle
14. düşür biñde bir ancak řıdkıyā bu resme bir tāri
muammed beg sa id olsun zekā vü ömr ü devletle

-12-

*beyān-ı levāzımāt-ı ecnās-ı nev-i beşer
fāilātün fāilātün fāilün*

1. ātibe imlā gerek inřā gerek
sırr-ı nāsı ketm ile ifā gerek
- 2. āile lāzım olan tedbīrdir
her umūrı fikr ile dānā gerek

3. hâkime elzem ‘ādâletle seḥâ
irtişâyâ ṭab‘ -ı istignâ gerek
4. kâdıya fenn-i mesâ’ildür revâ
maddenün taḥkîkine iftâ gerek
5. ‘âlîme şâyân olan ‘ilm ü ‘amel
emr ü nehyi bî-ğaraz îfâ gerek
6. vâ‘ize elzem tefâsîr ü ḥadîş
ḥöd-fürüşa kürsî-i vâlâ gerek
7. ‘ârife elyaḳ hemân ḳalb-i selîm
râh-ı ḥaḳda ‘ömrini efnâ gerek
8. sâlik olan nefis ile eyler cihâd
bu ğazâda lâ ile illâ gerek
9. ‘âşıḳa lâzım ḥarâretdür hemân
vuşlat ile âteşi atfâ gerek
10. şâ‘ire bir dâd-ı ḥaḳdur ḥüsn-i ṭab‘
nev‘ -i mu‘cizdür anı ifşâ gerek
11. fâsıḳa eneb mükeyyif ile sâz
almaya âġüşa bir ra‘nâ gerek
12. câhil[e] elzem olan şamt ü sükût
câhilü’s-sıḳâle nân u mâ’ gerek
13. **şıdkıyâ** bir kerre fikr it ḥâlünü
ḳıl ü ḳâli cümleten ensâ gerek
ġazeliyât-ı şıdkî

-13-

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. ben o mestem kim benüm zıkrümle hest hüşyâr mest
nânumı yâd eylese bir mest olur tekrâr mest
2. bir sen inşâf eyle bülbül nice ser-mest olmasun
seyre çıḳsa ol daḳı gülzâr olur gülzâr mest
3. şimdiden şoñra baña nâz itmesün bâde-fürüş
olmuşam fikr-i leb-i dildâr ile her bâr mest

4. mest olup esrâr-ı aşkuñ söylesem ma' zür tüt
sevdiğüm bilmez misin bilmez nedür inkâr mest
5. ba' d-ezîñ luţf eyle sâķî şunma mı aşķ ehline
bir baķışla göñlüm itdi ol gözi bî-mâr mest
6. bir nigâh-ı nâz ile âlem añna ser-mest iken
allâh allâh bir ķadehle ol iki hûn-hûâr mest
7. her sözüm bir câm-ı cemdür ehl-i aşķa şıdkıyâ
mest-i aşķam dildeki efķâr mest eş'âr mest

-14-

mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün

1. tayyâr-ı felek var yûri cânâne haber vir
tîğ-i sitemi geçdiğini cânê haber vir
2. ol lebleri mül ruĥları gül beñleri fülful
ol zülf ü ĥatı nergis [ü] reyĥâne haber vir
3. allâh için ey bād-ı şabâ ĥâl-i ĥarâbum
ol uyĥucu nergis-i fettâne haber vir
4. zinhâr rüsüm-ı edebi itme ferâmüş
pâyin öperek ol şeh-i ĥübâna haber vir
5. uğrarsa yoluñ kûyına ol serv-i revânüñ
şıdkı kulunuñ zıkrin o sulţâna haber vir

-15-

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. ey ķamer-ţal' at sarây-ı âsumân tırduķça tır
şu'le-baĥş-ı âlem ol şems-i cihân tırduķça tır
2. şemse beñzetmem seni ĥüsnüñ zevâle irmesün
encüm-i nüh-ķubbe-i ķudret-nişân tırduķça tır
3. mürde-dil uşşâķa baĥş-ı câm ider câm-ı lebün
ĥızr-veş âb-ı ĥayât-ı câvidân tırduķça tır
4. ser-firâz ol gülşen-i âlemde sen ey serv-i nâz
naĥl-i vâlây ķadd-i tûbâ-yı cinân tırduķça tır
5. tîr-i ĥamzeñ dâğ dâğ itsün ser-â-ser sînemi
zevķ ü işretle sen ey ķaşî kemân tırduķça tır

6. ey perî-peyker siyeh-püş ol bu zülf ü hâl ile
ka'be-i 'ulyâ gibi kevn ü mekân turdukça tur
7. yoluña **sıdkî** gibi 'âşık olsun sevdiğüm
sen hemân ey gözleri cellâd-ı cân turdukça tur

-16-

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. şöyle mest olmuş ki dil şahbâya istîgnâlanur
çün gören la'lün mey-i hamrâya istîgnâlanur
2. nâz-ı hicrânda figân eyler nice âvâze ile
zümre-i 'uşşâk u çeng ü nâya istîgnâlanur
3. rûz u şeb pür-nûr idersen dîde-i üftâdeñi
nazar-ı hüsnuñ güneşle aya istîgnâlanur
4. mantık-ı dilde kemâl-i hüsnuñi intâc iden
hüccet-i şugrâ ile kübrâya istîgnâlanur
5. neş'e-i câm-ı lebün mürde-dili ihyâ ider
la'l-i cân-bahşuñ dem-i 'îsâya istîgnâlanur
6. 'âşık-ı dîdâr olan n'eyler dü-'âlem zevkîni
çün müsemâyâ iren esmâya istîgnâlanur
7. **sıdkıyâ** bir şehdür ol kim sâkini hâk-ı deri
evcde pervâz iden 'ankâya istîgnâlanur

-17-

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. dile fer çeşme ziyâ cismime kuvvet gelmez
bezme kim bâz ile ol dîdesi âfet gelmez
2. sen gibi zâhid ider şanma behişt için 'amel
hâtır-ı 'âşıkı hasret-keşe cennet gelmez
3. ey tabîb eyleme tedbîr-i devâ çek elüñi
haste-i 'aşkına bir vech ile şîhhat gelmez
4. nice cân virmeyem ey sâkî-i gül-çehre saña
keremuñ olmayacak tab'a şetâret gelmez
5. itmesem tarh-ı gâzel vaşf-ı ruhında **sıdkî**
gâje-i âl-i ruh-ı nazmına nezâket gelmez

-18-

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. ser-fürü eyler görince serv-i reftâruñ senüñ
lâl olur bülbül işitse yâr güftâruñ senüñ
2. leb kıızıl ruğlar kıızıl destinde cām-ı mey kıızıl
kim kıızıl dīvâne olmaz görse didâruñ senüñ
3. âb-ı la' lüñle yetiş imdâda ey şūhu'l-emân
yağdı yandurdu beni bu tâb-ı ruhsâruñ senüñ
4. cân virür cām-ı lebüñ şemşîr-i ğamzeñ cân olur
allâh allâh ne temâşâdur bu etvâruñ senüñ
5. kākül-i müşğînini vaşf eyle her dem **şıdkıyâ**
çîn [ü] mâçîni mu' attar kılsun eş' âruñ senüñ

-19-

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. kerem kılduñ şabâ ol zülf-i cānāndan haber virdüñ
dimâğ-ı cāna büy-ı ' anber-efşāndan haber virdüñ
2. beni dil-teşne gördüñ zulmet-i hicrānda cānānuñ
yetişdüñ hıızr-veş ol âb-ı hayvāndan haber virdüñ
3. görince hāk-i pâyüñ döndi bir cām-ı cihān-bîne
meger çeşm-i dile kuğl-i şıfāhāndan haber virdüñ
4. o āhūnuñ hevâ-yı vuşlatı çeşmümde uçarken
gelüp ey hüdhüd-i dil rüz-ı hicrāndan haber virdüñ
5. şifâ-yı la' l ile şekerler ezdüñ ağzuma ammâ
dil-i mecrūha zağm-i tîr-i müjgāndan haber virdüñ
6. hezārān nāz ile güftâra geldüñ ey mesîhâ-dem
nihānî ğandelerle cānuma cāndan haber virdüñ
7. şeb-i yeldâ-yı ğamda şıdkıyâ zulmetde kıalmışken
bugün ol pertev-i mihr-i dirahşāndan haber virdüñ

-20-

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. nice bir ' aşkuñ ile ney gibi feryād idelüm
nice bir āh ile bu ' âlemi îkād idelüm

2. âl olmaz ‘aceb şevk-i ruhuñla bu gice
dil-i ğam-dîdeyi bir bâde ile şâd idelüm
3. sevdigüm güşe-i fûrkatde beni terk itdün
dimedün ‘aşıkâ bir vaşl ile imdâd idelüm
4. gün olur gün yüzüne zâhir olur şeb gibi hıtt
şimdiden gel o kara günleri bir yâd idelüm
5. zâhidi zühdi ile ‘aşıkı ‘aşkıyla sevüp
hüner oldur ki begüm ülfet-i ezdâd idelüm
6. ğayriden alma şakın müşkil-i ders-i ‘aşkı
hele didâr gibi fâzıl-ı üstâd idelüm
7. **şıdkıyâ** vaşfi anuñ kıl ile kâle şıgmaz
kañı bir ma‘ rifet zâtını ta‘ dâd idelüm

-21-

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. hâneme ol meh-liķâ giç gelmesün tîz gitmesün
ol cemâli pür-ziyâ giç gelmesün tîz gitmesün
2. muntazırdur ehl-i dil teşrîfine biñ cân ile
bezme ol şem‘ -i vefâ giç gelmesün tîz gitmesün
3. bûy-ı zülfi bir nefes gelsün meşâm-ı cânuma
yoğsa sen tek ey şabâ giç gelmesün tîz gitmesün
4. luţf it allâh ‘aşkına söyle benüm loķmânuma
derdüme itsün devâ giç gelmesün tîz gitmesün
5. âh âh ol gözleri âhü benüm âhum gibi
olmasun benden cüdâ giç gelmesün tîz gitmesün
6. hâline raħm eylesün bu **şıdkı**-i dil-ħastenün
o şabîb-i cân-fezâ giç gelmesün tîz gitmesün

-22-

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. gönül bâĝ-ı cihânda sensiz eĝân itmesün n’itsün
gülinden devr-i bülbül zâr u giryân itmesün n’itsün
2. düzilmiş ğamzeler şaf şaf kurılmış kavş-i ebrûsı
o hün[î] dideler her demde biñ kañ itmesün n’itsün

3. hırām-ı nāza gelse nāz elinden el-amān eyler
o serv-i serkeşüm ‘uşşākı hayrān itmesün n’itsün
4. hele seyr it elinde bāde ruḥlar bādeden rengin
sen inşāf eyle dil çāk-ı girībān itmesün n’itsün
5. yed-i kudretle çekmişler ruḥ-ı āl üzre tuḡrālar
dem-i ‘uşşāka şāhum emr ü fermān itmesün n’itsün
6. anuñ ḥüsni benüm ‘aşqum füzün olmağda gitdikçe
beni ya āteş-i hicr ile sūzān itmesün n’itsün
7. virür her nüktesi bir neş’e ehl-i ‘aşka ey **şidkī**
bu nazm-ı dil-keşüm vehbī-i gūyān itmesün n’itsün

-23-

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. şöyle bir dīvāneyem bend-i şikār añlar beni
ya‘nī ol zencīr-i zülfi-i müşk-bār añlar beni
2. añlamaz her bir güzeşte tāze şeydā gönlümi
çār-dehde bir melek-manzar-ı nigār añlar beni
3. kevşer-i cennet baña ‘arz itme zāhid var yüri
teşne-dil-i mestem zülāl-i vaşl-ı yār añlar beni
4. ne hayāl-i salṭanat añlar ne fikr-i ‘izz ü cāh
ben de bilmem kim cihān içre ne var añlar beni
5. fūrkatūnden ğurbeti çokdan iderdüm ihtiyār
vaşlüñ ümīdi şehā bī-ihtiyār añlar beni
6. var iken bir cāy-ı dil-keş şehr-i istanbul gibi
erzurūmda āh kim bir gül-‘izār añlar beni
7. eglenür dil rüz u şeb fikr-i ḥaṭ u ruḥsār ile
8. şanma **şidkī** nev-bahār u lāle-zār añlar beni

velehū şarḫı

-24-

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

-I-

1. dād elüñden ey vefāsuz şūḥ-ı āşüb-ı cihān
2. şevḫ-i didāruñla her dem eylerüm āh u figān

3. cân alur tîğ-i nigâhuñ ‘âşıkâ virmez amân
4. el-amân ey gözleri cellâd elüñden el-amân

-II-

1. şabrum alduñ ey sitem-cû bî-ķarâr itdüñ beni
2. gülşen-i ruhsâruña ķarşu hezâr itdüñ beni
3. gûşe-i fûrķatde cânâ zâr-ı râz itdüñ beni
4. el-amân ey gözleri cellâd elüñden el-amân

-III-

1. mîve-ķin-i nihâl-i ķadd-i şimşâd olmadum
2. zevķ-i vaşluñ görmedüm hicrüñden âzâd olmadum
3. sâye-i hüsñünde bir gün sevdiğüm şâd olmadum
4. el-amân ey gözleri cellâd elüñden el-amân

-IV-

1. bir zamân ey şîve-kârum hem-dem olmışduñ baña
2. şimdi n’oldı n’eyledüm n’itdü saña ey bî-vefâ
3. eyledüñ ağıyâra ķarşu **şıdkîyi** dilden cüdâ
4. el-amân ey gözleri cellâd elüñden el-amân

ķıta‘ât

-25-

mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün

1. bir neş’e var gönülde şor içüm şarâb olur
bir tâb var ki lücceye baķsam serâb olur
2. şol dügmeler ki illere bî-minnet açılır
baña gelince daħme-i efrâsiyâb olur

-26-

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

1. sâķiyâ mest-i müdâm eyleseñ olmaz mı beni
bir nigâh ile be-kâm eyleseñ olmaz mı beni
2. n’olur ey ‘aşķ n’olur çünkü esirüñ oldum
bâri ol şûħa gulâm eyleseñ olmaz mı beni

-27-

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. hemîşe şîşe-i dil sevdiğüm meksür tursın mı
raķîb-i bed-liķâlar seyr idüp mesrür tursın mı

2. baña dirsın ki la^ç lüm serini albũnde pinhān it
şını billũr içinde bāde-i engũr ursın mı

-28-

fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilũn

1. ande olsa ^ç aşı-ı bĩ-çāre cānānesin arar
derd ile bīmār olan elbette dermānın arar
2. şanma ramından şunar destũn dil-i mecrũhuma
ol kemān çeker de tĩr-i mũjgānın arar

-29-

fe' ilātũn fe' ilātũn fe' ilātũn fe' ilũn

1. ben senũn hũsnũne hayrān olayum ismā^ç ĩl
āteş-i ^ç aşıuňa sũzān olayum ismā^ç ĩl
2. yazdı tāk-ı harem-i ka^ç beye bu beyti hāl ĩl
aşlarınuñ tākına urbān olayum ismā^ç ĩl

mũfredāt

-30-

mef' ũlũ fā' ilātũ mefā' ĩlũ fā' ilũn

dĩvāne dil ki zũlf-i ham-ender-hamuñdadur
bir murğdur ki pençe-i şĩr-i ğamuñdadur

-31-

fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilātũn fā' ilũn

tĩĝ-i hier ile vücũdın şerha şerha kılmaya
şāne-veş ol zũlf-i ^ç anber-bāra olmaz āşinā

-32-

fe' ilātũn fe' ilātũn fe' ilātũn fe' ilũn

bir senũn gibi efendũm var iken sultānum
kime ^ç arz eyleyeyũm hāl-i dil-i nālānum

-33-

fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilâtün fe‘ilün

merdüm-i dîde disem ol gözi âhûya n’ola
meskeni göl başıdır dîde-i ‘uşşâk gibi

SONUÇ

Bu makalede bugüne kadar üzerinde hiçbir çalışma yapılmamış bir eser incelenmiştir. Bu eser kadim geleneğimizin yadigârlarından, klasik Türk edebiyatının unutulmuş eserlerinden biri olan Sıdkî Dîvânçesidir. XIX. yüzyıl divan şairlerinden Erzurumlu Osman Efendi’nin *Dîvânçesinin* şu an için ulaşılabildiğimiz tek nüshası Medine Ârif Hikmet Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar Bölümü, 811/159 arşiv numarasında kayıtlı şiir mecmuasının içerisinde yer almaktadır. Mecmuada Sıdkî, ‘Atâ, Vâhid, Râmî, Nûrî, ‘Ubûrî/‘Abîrî, Şâkir, Sabîh ve Nazîf mahlaslı 9 şaire ait 117 şiir var bulunmaktadır. Sıdkî *Dîvânçesi* 13 kaside, 25 gazel, 18 kit’a, 5 musammat, 2 şarkı, 2 küçük mesnevi ve 22 beyitten oluşmaktadır. Sıdkî *Dîvânçesine* geleneğe uygun olarak na’t ile başlamış ve methiyelerle devam etmiştir. Methiyelerin tamamı şahıs övgüsündedir. *Dîvânçede* na’t, methiye, ramazaniyye, kudûmiyye, kasriyye/dâriyye, tuğraiyye, manzum mektup, tarih düşürme gibi tür ve tarzlar mevcuttur. *Dîvânçedeki* gazellerin tamamına yakını *sevgili, sevgilinin güzellik unsurları, sevgili karşısında âşık, hicran-vuslat ikilemi...* gibi gazel formunun genel muhtevasına uygundur. Rindâne/âşikâne şiirlerin yanında beyit düzeyinde de olsa nasihat-âmiz ve dua beyitleri de bulunmaktadır. *Dîvânçede* sosyal hayata bakan yönleriyle “vezaret, ser-askerlik, meşihat, sefaret, doğum, fetih ve mimari yapı” konularında kaleme alınan tarih manzumeleri de yer almaktadır. Yapılacak yeni çalışmalarla bundan sonra XIX. yüzyıl divan edebiyatı tarihinde Erzurumlu Sıdkî de hak ettiği yeri alacaktır.

KAYNAKÇA

- Aydemir, Yaşar (2004). *Medhiye*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C.29, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 410-411.
- Duymaz, Mehmet (2010). *Diyarbakırlı Azmî ve Divançesi (İnceleme-Metin-İndeks)*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi: Ankara.
- İpekten, Haluk vd., (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Oğraş, Rıza (2018). *Es’ad Mehmed Efendi, Bağçe-i Safâ-endûz*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 01.05.2022.
- Topal, Ahmet (2009). “Klâsik Türk Şiirinde Tuğra ve Edebi Bir Tür Olarak Tuğraiyye” *Turkish Studies*, 4/2, 976-992.
- Tosun, Necdet (2009). *Sıddîkiyye*. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. C.37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 98.